
Unes paraules finals

PID_00245818

Josep Fontana

Temps mínim de dedicació recomanat: 1 hora

Índex

1. Unes paraules finals.....	5
-------------------------------------	----------

1. Unes paraules finals

Hem anat veient fins aquí alguns dels grans problemes de les societats humanes i els hem examinat en el transcurs del temps, en una dimensió evolutiva. La intenció d'aquesta proposta ha estat doble. Hem intentat mostrar, d'una banda, que aquest mètode, aquesta forma de “pensar històricament”, serveix per entendre millor els problemes reals que afecten els homes i les dones, d'ahir i d'avui. Però també hem volgut suggerir una forma d'aproximació al coneixement de la història que és diferent de la tradicional, ja que no s'accontenta amb una narració puntual d'esdeveniments –una batalla, una crisi econòmica, el triomf d'una proposta cultural, etc.– perquè no els considera com “fets” que es puguin estudiar aïlladament i que es relacionen entre ells en un encadenament seqüencial de causa a efecte, sinó que veu cada un d'aquests esdeveniments com el resultat de la interacció de forces molt diverses i ens proposa acostar-nos-hi a partir de la consciència de la seva complexitat.

La vella tradició narrativa ha inspirat el tipus de relat de la història que ha estat vigent entre nosaltres en els darrers dos-cents cinquanta anys: una visió lineal del progrés de l'home, del seu imparable ascens des de les tenebres de les caveres prehistòriques fins a la glòria de la civilització contemporània, moment en que alguns han pensat que es podia fins i tot posar fi a la història, perquè tot l'important –per ells, almenys– s'havia aconseguit i no era necessari anar més enllà.

Però en els últims vint anys les esperances d'un progrés continuat, que van aconseguir el seu màxim en els anys “gloriosos” de creixement econòmic, expansió de l'estat de benestar i descolonització que van seguir al final de la Segona Guerra Mundial, s'han esvaït i, en haver d'enfrontar-nos a un futur incert, ens hem vist obligats a tornar a examinar el curs de la història per veure quina havia estat la causa del nostre engany. Hem hagut de desentranar millor les forces complexes que actuen en ella i hem arribat a descobrir que no hi ha un sol corrent de progrés irrefrenable, com havíem cregut, sinó un feix de trajectòries diverses que es combinen i es contraposen i que podrien haver donat resultats finals molt diferents.

L'objectiu d'aquesta revisió de la història no és, però, el d'elaborar una nova profecia sobre el futur per reemplaçar la vella que ha fallat, ja que això significaria perpetuar el mateix error amb un nou engany, sinó el d'ajudar-nos a entendre millor el present en què vivim perquè actuem conscientment avui i preparem amb les nostres accions el món que ha de venir, que no ha estat determinat prèviament per cap joc sobrehumà de forces fosques i inevitables, sinó que serà el resultat del que entre tots nosaltres sapiguem i vulguem fer.

Per això necessitem tornar a analitzar la història amb una mirada nova, lliure de prejudicis i de veritats caducades, per enfrontar-nos a un món que està canviant ràpidament, i que ho fa en unes direccions que no són les que havien previst els nostres esquemes.

Hem de considerar, en primer lloc, que el pes dels pobles d'origen europeu disminuirà en un futur molt pròxim i que, en un planeta dominat quantitativament pels "altres", la "història del món" haurà de ser molt diferent d'aquesta gesta dels europeus, amb algunes pinzellades del que han fet la resta d'éssers humans, que constitueix el que avui anomenem abusivament "història universal" (i això es pot advertir en aquest mateix llibre, que s'ha vist condicionat per la necessitat de partir dels estudis disponibles, en els quals predomina una òptica eurocèntrica). En presentar el 1997 un "diccionari de cultura global" que volia donar-nos una nova visió universal de cara als inicis del tercer mil·lenni, els editors ens deien que estem entrant en una etapa "d'història humana autènticament global" i profetitzaven que "l'any 2000 la meitat dels habitants del món seran asiàtics i una vuitena part seran africans; la majoria, a més, no seran cristians". La realitat no solament ha confirmat, sinó que ha desbordat les seves previsions. Introduir les històries dels altres en el relat general no vol dir tan sols enriquir-lo amb capítols addicionals, sinó refer-lo per complet, partint d'un nou sentit de la pluralitat de les evolucions possibles.

Cal, per altra banda, abandonar la vella il·lusió d'un progrés econòmic continuat i global que acabaria transformant el món i eliminant d'ell la pobresa. Lluny d'això, l'evolució dels últims quaranta anys ens ha portat a un augment progressiu de les desigualtats a escala mundial i a l'interior de les nostres societats, fins i tot de les més riques i avançades. Quan es constata que "el 40 per cent de les famílies de la Gran Bretanya són massa pobres per participar en la societat" o que un de cada cinc nens nord-americans passa gana, no solament ha de preocupar-nos que les velles esperances de millora no s'hagin complert, sinó el fet que les forces que han causat aquesta desigualtat creixent segueixin actives i apuntin a una situació cada vegada pitjor.

Una de les coses que hem après del desengany sobre les previsions d'un progrés il·limitat és que les profecies sobre una matèria tan complexa com l'evolució de les societats humanes acostumen a fallar, i això ens ha ensenyat que val la pena observar aquelles forces que apareixen al marge dels grans corrents dominants, que poden semblar insignificants en el moment del seu naixement, però que en ocasions creixen fins a modificar el curs previst dels esdeveniments: arruïnen imperis que pretenien durar un mil·lenni i acaben amb les formes d'organització social que creien tenir tots els ressorts del canvi controlats i esperaven perpetuar-se eternament.

No és possible endevinar en el present quines són les forces que poden modificar el futur; però aquesta mateixa consciència de la complexitat de l'evolució social ens ha d'ensenyar que no cal resignar-se al futur ombrívol que se'ns ofereix habitualment, limitant-nos a denunciar-ho, sinó que cal buscar aquelles

línies d'actuació alternatives que podrien evitar-ho. Com va dir Bertolt Brecht: "Qui encara estigui viu que no digui mai. El que és segur no és segur. Tot no serà sempre igual".

Estem veient, per exemple, que en el terreny que deixa abandonat la globalització està sorgint una economia marginal d'activitats informals que van des de l'anomenada "economia submergida" dels països desenvolupats a les noves iniciatives industrials i agrícoles que sorgeixen de la ruïna de les velles empreses estatals i de les granges col·lectives soviètiques o a la producció local de la Xina, que proporciona avui un terç dels productes agrícoles i industrials del país. El coneixement que hem adquirit de la complexitat del procés industrialitzador europeu i de les vies alternatives que va poder seguir ens pot ajudar a mirar aquestes coses amb uns altres ulls.

Si les previsions de progrés econòmic que deduïem de la història tradicional no s'han realitzat, tampoc ho han fet les que es referien al canvi polític o al cultural. Contra la il·lusió d'un món cada vegada més uniforme en el terreny polític –i malgrat l'existència d'unes Nacions Unides, que no són nacions ni estan unides, o d'una Unió Europea amb escassa consciència comunitària– els anys primers del tercer mil·lenni estan plens d'enfrontaments ètnics o nacionals. Però ens trobem també amb evolucions inesperades, com la que està duent al Kurdistan a formes de "confederalisme democràtic" que no pretenen construir un estat-nació socialista, sinó "una societat on la gent pugui viure unida sense instrumentalisme, patriarcat ni racisme", una societat ètica i política amb una estructura institucional democràtica autònoma.

En el terreny cultural podem veure, per posar un sol exemple, que ha fallat la previsió d'una societat progressivament secularitzada, en què les religions perdrien importància. Perquè si bé és veritat que hi ha una decadència de la religiositat individual, s'ha produït, en contrapartida, una insospitada recuperació de la presència de les religions en el terreny públic, amb un significat clarament polític. Les notícies de la premsa ens parlen sovint del fonamentalisme islàmic, però acostumen a oblidar-se del "fonamentalisme cristià", que segueix present en les nostres societats. Tot això no es pot entendre correctament si passem per alt que molts conflictes que s'expressen en termes religiosos tenen en realitat unes arrels polítiques i socials.

En aquest món d'avui, tan diferent del que se'ns havia promès, necessitarem, si volem evitar que es realitzin els futurs pessimistes que s'anuncien, una anàlisi històrica alliberada de tòpics i alleugerida de la càrrega morta de les esperances fallides. Necessitem un mètode nou d'estudi del passat que es construeixi sobre la base de l'anàlisi dels problemes concrets dels homes i les dones, per utilitzar després el coneixement adquirit en aquestes exploracions parcials per a l'elaboració d'una explicació global.

Aquest mètode podria potser ajudar-nos a tornar el seu sentit més legítim a la història, que no és el d'entretenir amb l'estudi del passat, sinó el de revelar l'evolució que ha conduït al present: la d'esdevenir una eina per entendre el món i ajudar-nos a canviar-lo.